

Городиська О.М., кандидат педагогічних наук, викладач

Рівні готовності до педагогічного самоаналізу

У статті виділено загальні показники, які характеризують рівень готовності, виділено та охарактеризовано три (репродуктивний, конструктивний, творчий) рівні готовності майбутніх вчителів до педагогічного самоаналізу.

Ключові слова: рівень готовності, педагогічний самоаналіз.

Нові завдання, підвищені вимоги до якості освіти, складність та новизна в підході до вирішення ряду дидактичних і методичних проблем вимагають особистості вчителя з креативним мисленням, здатної об'єктивно оцінювати ситуацію, самостійно вибирати правильне рішення та відповідати за нього. Саме тому важливо сформувати у майбутніх педагогів вміння аналізувати власну навчальну діяльність та свій психічний стан. Вирішення цієї проблеми пов'язано з підвищенням рівня сформованості психолого-педагогічних та дидактико-технологічних знань, для визначення якого необхідні науково обґрунтовані критерії, показники та рівні.

У педагогічній літературі не розроблено загальноприйнятих критеріїв оцінки рівнів сформованості педагогічних знань та вмінь. Але ці питання знайшли відображення у працях О. Абдулліної, Н. Кузьміної, В. Сластьоніна та ін. Зокрема Л. Спірін виділяє п'ять рівнів сформованості педагогічних умінь: допрофесійний (дуже низький), початкового оволодіння (низький), обмеженої сформованості, достатньої сформованості (високий), успішного володіння (найвищий) [2].

Вперше Н. Кузьміною були виділені два взаємозв'язаних рівні педагогічних здібностей:

- *рефлексивний* (перцептивно-рефлексивні здібності звернені до об'єкт-суб'єкту педагогічного впливу і обумовлюють інтенсивність формування чуттєвого досвіду особистості педагога);

- *проективний* (проективні здібності спрямовані на способи впливу на об'єкт-суб'єкт – учня, на його потребу у саморозвитку, самоствердженні та професійному становленні) [1].

Окрім цього дослідниця виокремлює п'ять рівнів педагогічної майстерності: репродуктивний, адаптивний, локально-моделюючий, локально-моделюючий знання, системно-моделюючий діяльність [1].

А. Христєва виділяє такі рівні готовності майбутнього вчителя до здійснення аналізу і самоаналізу: адаптивно-відтворювальний, конструктивно-інтерпретаційний, творчо-модернізаційний [3].

Мета статті – виділити загальні показники, які характеризують рівень готовності, виділити та охарактеризувати рівні готовності майбутніх вчителів до педагогічного самоаналізу.

Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу, результати теоретичного та емпіричного дослідження, структуру самоаналізу та критерії готовності до його здійснення, ми виділили такі загальні показники, які характеризують рівень готовності:

- *сформованість рефлексивної позиції* майбутнього вчителя (потреба у саморозвитку і самовдосконаленні, інтерес до дослідницької діяльності, впевненість у необхідності і професійній цінності самоаналізу);
- *володіння професійно-педагогічними знаннями*, необхідними для успішного здійснення самоаналізу;
- *сформованість дидактико-технологічних умінь і навичок*, необхідних для здійснення самоаналізу, вміння їх творчо використовувати для самоаналізу і вдосконалення власної професійно-педагогічної діяльності.

Визначення рівня сформованості рефлексивно-аналітичних умінь забезпечує розв'язання проблеми виміру, якісних та кількісних характеристик рівнів педагогічних вмінь.

Ураховуючи результати емпіричного досвіду підготовки вчителя, аналізу наукової літератури, структуру педагогічного самоаналізу, мету дослідження та індивідуальні відмінності формування самоаналітичних

умінь, виділяємо три рівні сформованості готовності майбутніх учителів до педагогічного самоаналізу: **репродуктивний, конструктивний, творчий**.

Творчий (високий) рівень сформованості готовності до педагогічного самоаналізу передбачає наявність глибоких теоретичних знань про самоаналіз та вміння їх застосовувати на практиці для вирішення поставлених педагогічних завдань; вміння здійснювати всі етапи і процедури самоаналізу, виділяти предмет, формулювати ціль та вибирати оптимальні методи педагогічного самоаналізу; вміння теоретично обґрунтовувати результати, які є поштовхом до вільної творчої імпровізації більш високого професійного рівня; впевненість у необхідності саморозвитку, в удосконаленні власної діяльності, у професійній цінності самоаналізу.

Конструктивний (середній) рівень. Для самоаналітичної діяльності використовуються додаткові знання. Процес самоаналізу не завжди відображає всі етапи і процедури самоаналізу. Теоретичні знання щодо самоаналізу не глибокі. Не чітко формулюється ціль та визначаються ознаки, які характеризують стан об'єкта. Водночас з'ясовуються причини такого стану, визначається характер залежності між причинами та наслідками. Вміння теоретично осмислювати власну професійну діяльність, моделювати та прогнозувати її. Недостатня наукова компетентність та системність у здійсненні процесу самоаналізу.

Репродуктивний (низький) рівень. Процес самоаналізу здійснюється винятково на основі життєвого досвіду без використання теоретичних знань. Не з'ясовуються причини та недоліки педагогічного процесу, осмислення інформації здійснюється на рівні фактів. Самоаналіз здійснюється на емпіричному рівні, тобто на рівні опису, виокремлення-характеристики окремих форм і прийомів педагогічної діяльності. Немає системності та наукового обґрунтування результатів.

Під час розподілу основних характеристик самоаналітичної діяльності за рівнями готовності студентів до педагогічного самоаналізу враховано, що окремі показники того чи іншого критерію можуть належати до різних рівнів

готовності в ціле-мотиваційному компоненті (сформованість цілей і мотивів самовдосконалення), когнітивному (сформованість системи знань про педагогічний самоаналіз), рефлексивному компоненті (сформованість умінь виявляти причиново-наслідкові зв'язки і формулювати об'єктивні оцінні судження). Загальну готовність до педагогічного самоаналізу визначали ураховуючи особистісні аспекти, а також за більшістю характеристик рівнів готовності відповідно до кожного компонента.

Реалізація принципів гуманізації освіти, переорієнтація навчального процесу на розвиток особистості, формування його основних компетенцій є вагомим фактором під час оцінювання рівнів готовності студентів до педагогічного самоаналізу. Оцінювання ґрунтується на позитивному ставленні і показує рівень досягнення студентом певних знань, а не ступеня його невдач.

Отже, загальна готовність до самоаналізу педагогічної діяльності і професійних якостей майбутнього вчителя передбачає наявність системи психолого-педагогічних, дидактико-технологічних і самоаналітичних знань, умінь та особистісних якостей. Так, дидактико-технологічні знання передбачають оволодіння такими основними поняттями, як “самоаналіз”, “рефлексія педагогічної діяльності”, “самооцінка”, “готовність до педагогічного самоаналізу”; інформацією про особливості самоаналітичної діяльності, технологію її здійснення, критерії і показники готовності до цього виду діяльності.

Дидактико-технологічні вміння передбачають правильне визначення тактики і стратегії навчальної і педагогічної діяльності, вибір оптимальних засобів навчання та особистісного саморозвитку, послідовність дій з планування, організації і контролю за навчальною діяльністю, реалізацію потреби в інформаційному забезпеченні діяльності, оволодінні новими знаннями та вміннями, діагностику рівня готовності до самоаналітичної діяльності.

Окрім цього, готовність до педагогічного самоаналізу вимагає сформованості таких особистісно-професійних якостей: самостійне професійне самовизначення; усвідомленість власних спонукань до аналітичної діяльності (спрямованість, ціннісні орієнтації, мотиви діяльності); сформованість ідеалу (еталону) вчителя-майстра; усвідомлення особистісних рис як передумови формування професійної майстерності; здатність “бачити” слабкі сторони власної діяльності і знаходити шляхи їх подолання; здатність визначати перспективи власної діяльності; самостійність і гнучкість у знаходженні і реалізації управлінських рішень; емоційна стійкість і здатність до комунікативної взаємодії, прагнення до самоосвіти, саморозвитку і самовдосконалення; відповідальність за результати педагогічної діяльності та внесок створення освітньо-розвивального середовища.

Список використаних джерел

1. Кузьмина Н. В. Очерки психологии труда учителя / Н. В. Кузьмина. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1967. – 183 с.
2. Спирин Л. Ф. Теория и технология решения педагогических задач (развивающее профессионально-педагогическое обучение и самообразование) / Л. Ф. Спирин ; под ред. П. И. Пидкасистого. – М. : Рос. пед. общество, 1997. – 174 с.
3. Христева А. В. Формирование умений анализа и самоанализа профессионально-педагогической деятельности : (метод. рекомендации для студ. педвузов и учителей) / А. В. Христева. – Магнитогорск : [б. и.], 1997. – 43 с.

General indicators, which characterize the level of readiness, are distinguished in the article. Three levels (reproductive, constructive, creative) of future teachers' readiness to pedagogical self-analysis are distinguished and characterized too.

Key words: level of readiness, pedagogical self-analysis.

Городиська Оксана Миколаївна, викладач кафедри іноземних мов.